

Psykiatri under pres

Notat

Forord

Psykiatrien i Danmark er under pres. Det er der forskellige indikationer på: Blandt andet er antallet af genindlæggelser stigende, og antallet af patienter vokser samtidig med, at der er færre penge pr. patient. Det psykiatriske område lider under denne udvikling, hvor de sårbare patienter ikke får den behandling, de har behov for. Dette understreges fx af, at den politiske målsætning om at nedsætte brugen af tvang i psykiatrien til det halve i årene 2014-2020, ikke tegner til at blive indfriet.

Følgende notat har til formål at vise udviklingen i psykiatrien fra 2015 til 2017-18. Med udgangspunkt i forskellige rapporter på området er nøgletallene samlet for at give et overblik over udviklingen med et tredelt fokus på voksenpsykiatri, børne- og ungdomspsykiatri og anvendelse af tvang i psykiatrien. De valgte områder giver et godt overblik og kan sammenlignes med data fra tidligere. Området tvang er særligt udvalgt pga. det politiske fokus på at nedsætte brug af tvang i psykiatrien med 50 procent inden 2020. Tallene i notatet er taget fra anerkendte registerundersøgelser udført af bl.a. Sundhedsstyrelsen og Danske Regioner, og sammenlignet med tidligere undersøgelser af samme karakter. Tallene specifikt vedrørende tvang er fra 2018, mens de resterende tal primært omhandler 2017, hvilket fremgår af både tekst og kildehenvisning.

Kort fortalt

Hvis man i få sætninger skal opsummere udviklingen i psykiatrien frem til 2019 med de seneste tal, er konklusionen, at den danske psykiatri er under pres og at udviklingen i mange tilfælde går den forkerte vej.

- På trods af de senere års stærke fokus på at halvere anvendelsen af bæltefiksering som tvangsforanstaltning, stiger den samlede brug af tvang i psykiatrien, både på voksen- og på børne- og ungdomsområdet.
- Antallet af tvangsindlæggelser stiger.
- Psykiatere udskriver ofte patienter, der ikke er færdigbehandlede.
- Antallet af genindlæggelser stiger, dvs. fornyet indlæggelse inden for 30 dage efter den foregående indlæggelse.
- Det er særligt mennesker med psykosesygdommen skizofreni, der genindlægges – det kan indikere, at særligt denne gruppe kunne have behov for, at kvaliteten af behandling og udskrivningsforløb bliver styrket.
- Varigheden af den gennemsnitlige indlæggelse bliver kortere.
- Der bruges 875 kr. færre per voksen patient og 1682 kr. mindre per barn eller ung patient i psykiatrien end i 2015.

Genindlæggelser og tvang

I perioden 2015-2017 ses kortere indlæggelser og flere genindlæggelser. Antallet af patienter er steget, og samtidig er antallet af senge er reduceret med 67. Der bruges 875 kroner mindre på en psykiatrisk patient i 2017 sammenlignet med 2015. Der ses en stigning i anvendelsen af tvang.

Udviklingen fra 2015 til 2017 bærer præg af de markante nedskæringer, både voksenpsykiatri og børne- og ungdomspsykiatri var omfattet af mellem 2011 og 2015, hvor bl.a. antallet af patienter steg med 25 procent, og udgifterne faldt med 6528 kr. pr patient. I den efterfølgende periode fra 2015 til 2017 fortsatte mønsteret, idet man brugte færre penge pr. patient: Antallet af patienter er steget kraftigt, uden at de økonomiske midler er blevet øget i samme tempo.

Antallet af indlæggelsesdage er faldet i perioden 2015-2017 samtidig med, at antallet af genindlæggelser er steget.

Til trods for at brug af bæltefiksering er faldet, er andelen af patienter, der oplever en eller flere former for tvang, øget både i voksenpsykiatri og børne- og ungdomspsykiatri i perioden 2015-2018.

Andelen af patienter, der får akut beroligende medicin eller fastholdes som tvangsforanstaltning er øget i perioden. Der er forskel på de forskellige regioners brug af tvang – både ift. hvor meget tvang, der benyttes, og hvilken tvangsforanstaltning, der benyttes.

På baggrund af disse tal kan der argumenteres for en manglende prioritering af det psykiatriske område ift. det somatiske område – især angående ressourcemæssig prioritering.

En rundspørge foretaget af DR i samarbejde med Dansk Psykiatrisk Selskab blandt 173 psykiatere d. 21. maj 2019 viser desuden, at 35 procent af psykiaterne en eller flere gange om ugen er nødt til at udskrive patienter, som ikke er færdigbehandlede, mens yderligere 25 procent oplever at gøre det en til flere gange om måneden¹.

¹ Dr.dk (2019): Psykiatere udskriver syge patienter hver uge. <https://www.dr.dk/nyheder/politik/folketingsvalg/psykiatere-udskriver-syge-patienter-hver-uge> (Set d. 21/8-2019)

Udviklingen fra 2015-2017/2018 i voksenpsykiatrien²

- Antallet af patienter er steget med 1.536 personer, mens antal normerede sengepladser er reduceret med 67.
- Antallet af genindlæggelser er steget fra 21,38 procent til 22,33 procent for hele psykiatrien³.
- Der bruges 875 kr. mindre pr. patient.
- Indlæggelsestiden er faldet med 0,5 dag
- Antallet af tvangsindlæggelser er steget til 3.220 i 2018 fra 3.023 i 2015⁴.

Udviklingen fra 2015-2017/2018 i børne- og ungdomspsykiatrien⁵

- Der bruges 1.682 kr. mindre pr. patient.
- Antallet af patienter er steget med 1.466 personer. På trods af stigningen i antallet af patienter er antallet af sengepladser uændret i perioden 2015-2017.
- Indlæggelsestiden er også uændret fra 2015-2017, hvor 26 dage er den gennemsnitlige indlæggelsestid.
- Antallet af tvangsindlæggelser er steget fra 116 i 2015 til 148 i 2017⁶.

Tvang i psykiatrien - Udvikling fra 2015-2018⁷

- Antal voksne, der er berørt af en eller flere tvangsforanstaltninger, steg i perioden 2015-2018 fra 5.638 til 5.970. Andelen af voksne, der oplever en eller flere tvangsforanstaltninger i forhold til antal indlagte, stiger således fra 22,3 procent i 2015 til 23,4 procent i 2018.
- I børne- og ungdomspsykiatrien har 300 personer været berørt af en eller flere tvangsforanstaltninger i 2015, tallet steg i 2018 til 316. Andelen af børn og unge der blev berørt af en eller flere tvangsforanstaltninger i forhold til antal indlagte steg således fra 18,8 procent i 2015 til 19,5 procent i 2018.
- Hyppigheden af anvendelse af tvang og tvangsformen varierer mellem regionerne, hvilket kunne tyde på, at der er behov for forskelligartede indsatser for at nedbringe brug af tvang i psykiatrien.

² Danske regioner: Benchmarking af Psykiatrien 2017

³ En genindlæggelse defineres som: (...) hvis en person indlægges akut inden for 30 dage, efter at vedkommende er blevet udskrevet. En indlæggelse forstås som et sammenhængende sygehusophold af mindst 12 timers varighed. Den sygehusregion, hvor patienten har den første indlæggelse, tilskrives genindlæggelsen, uagtet at genindlæggelsen kan have fundet sted i en anden sygehusregion. Danske regioner: Benchmarking af Psykiatrien 2017 s.2-3

⁴ Sundhedsstyrelsen (2019): Monitorering af tvang i psykiatrien

⁵ Danske regioner: Benchmarking af psykiatrien 2017.

⁶ Sundhedsstyrelsen (2019): Monitorering af tvang i psykiatrien

⁷ Sundhedsstyrelsen (2019): Monitorering af tvang i psykiatrien

Tvangsforanstaltninger⁸

Regeringen og regionerne indgik i 2014 en partnerskabsaftale om at nedbringe brugen af bæltefiksering i psykiatrien. I den forbindelse blev der nedsat en taskforce med ledelsesrepræsentanter fra regionerne og andre interessenter. Målet er at nedsætte brugen af bælte med 50 procent i 2020.

Antallet af tvangsindlæggelser og andelen af personer, der har oplevet tvang i psykiatrien, er steget i perioden 2015-2018 til trods for målsætning om at halvere brug af tvang inden 2020. Brug af forskellige former for tvang fordelte sig således:

- Det totale antal gange, patienter fastholdes, faldt fra 4.263 i 2015 til 3.835 i 2018. Til trods for dette er antal personer, der fastholdes som tvangsforanstaltning i psykiatrien, steget fra 1.092 i 2015 til 1.121 personer i 2018.
- Antallet af personer, der får akut beroligende medicin med tvang, er steget fra 2.054 i 2015 til 2.234 i 2018. Det totale antal gange, der gives beroligende medicin med tvang, steg i perioden fra 8.118 til 9.241.
- Antal personer, der bæltefikseres, faldt fra 1.595 i 2015 til 1.374 i 2018. Andel af personer, der bæltefikseres af antal indlagte, er således faldet fra 5,9 procent til 5,1 procent. Det totale antal bæltefikseringer faldt også i perioden fra 5061 bæltefikseringer til 3692.
- Brug af remme er også faldet fra, at 1.117 personer i 2015 oplevede brug af remme, hvilket faldt til 1.081 personer 2018. Andel af personer, hvor der anvendes remme, af antal indlagte faldt således fra 4,2 procent til 4,0 procent.

Der tegner sig et billede af, at brugen af tvang i psykiatrien har ændret sig således, at brug af bæltefiksering og remme er faldet, mens andre former for tvang øges. Der er tale om en ændring i tvangsformen, men ikke et fald i selve anvendelsen af tvangsforanstaltninger i psykiatrien.

Genindlæggelser

Udvikling fra 2015-2017⁹

En genindlæggelse er defineret ved, at en person indlægges akut inden for 30 dage efter at vedkommende senest er blevet udskrevet. Genindlæggelsesfrekvensen varierer alt efter aldersgruppe og region. Samlet set er antallet af genindlæggelser steget, hvilket kan indikere, at en stor del af psykiatriske patienter ikke modtager tilstrækkelig behandling under deres indlæggelse. Aldersgruppen med den mindste genindlæggelsesfrekvens er 65+, mens genindlæggelsesfrekvensen for grupperne af 0-24-årige og 25-64-årige varierer fra region til region. Gennemsnittet for genindlæggelser for hele landet er 22,33 procent.

I Region Sjælland er andelen af 0-24-årige, der genindlægges, 21,52 procent, mens 21,60 procent af de 25-64-årige genindlægges. Anderledes ser det ud i Region Hovedstaden, hvor 18,47 procent af 0-24-årige genindlægges, mens andelen af 25-64-årige, der genindlægges, er 27,00 procent. Region Hovedstaden har dermed den største andel genindlæggelser blandt de 25-64-årige, mens Region Midtjylland har flest genindlæggelser blandt de 0-24-årige (24,35 procent). Region

⁸ Sundhedsstyrelsen (2019): Monitorering af tvang i psykiatrien

⁹ Danske regioner: Benchmarking af psykiatrien 2017

Nordjylland har den mindste andel genindlæggelser i alle aldersgrupper med henholdsvis 11,23 procent af de 0-24-årige, 18,42 procent af de 25-64-årige og 5,43 procent af de 65+, der genindlægges.

Selv mord

Vigtigheden af, at psykiatriske patienter ikke udskrives for tidligt, understreges af de psykiatriske patienters øgede selvmordsrisiko. Personer med en psykisk sygdom (herunder misbrug) har en stærkt øget risiko sammenlignet med personer uden psykisk sygdom. Risikoen er op mod 12 gange højere for kvinder og 7,5 gange højere for mænd. Risikoen for, at patienter med psykisk sygdom tager livet af sig selv, er især øget i årene efter deres første indlæggelse eller kontakt med det psykiatriske system¹⁰.

En dansk registerundersøgelse fra 2000 viser, at 90 procent af selvmord i Danmark begås af mennesker, der formodes at have en psykiatrisk lidelse, mens psykiatriske *patienter* tegner sig for ca. 50 procent af selvmordene. 6 procent af alle mænd med en psykisk sygdom og 4 procent af alle kvinder med en psykisk sygdom dør ved selvmord. Undersøgelsen viser, at selvmordsrisikoen er størst under indskrivning og i den første tid efter udskrivning¹¹. Det er således af meget stor betydning, at patienterne udskrives, fordi de er færdigbehandlede og ikke på grund af evt. ressource-, sengeplads- eller personalemangel på de psykiatriske afdelinger.

¹⁰ Z. Li, A. Page, G. Martin, and R. Taylor, 'Attributable risk of psychiatric and socio-economic factors for suicide from individual-level, population-based studies: a systematic review', *Soc. Sci. Med.* 1982, vol. 72, no. 4, pp. 608–616, Feb. 2011.

¹¹ Merete Nordentoft & Trine Madsen 2011: "Høj selvmordsrisiko blandt psykiatriske patienter". Ugeskrift for læger 173/39

Argumentation for genindlæggelser som kvalitetsmål

Sundhedsdatastyrelsens analyse af genindlæggelser i psykiatrien

Sundhedsdatastyrelsen¹² har i en regressionsanalyse af genindlæggelser i psykiatrien fra 2017 peget på, at følgende karakteristika ved behandlingsforløbene fører til genindlæggelser:

- Indlæggelser, der er korte.
- Indlæggelser, hvor udskrivningen finder sted uden for dagstid (17.00-08.00) eller i weekenden.
- Indlæggelser af patienter med svære diagnoser som skizofreni.

Indlæggelser, der er korte, og indlæggelser, hvor udskrivning finder sted uden for dagstid, er ifølge Sundhedsdatastyrelsens analyse karakteristiske for de forløb, hvor patienten genindlægges. Dette kunne tyde på, at det er muligt at forebygge genindlæggelser ved at sikre sig, at patienten er indlagt i tilstrækkelig lang tid, samt at patienten udskrives i dagstid (hvor det f.eks. er nemmere at få fat på diverse støttepersoner, ansatte på bosteder etc.).

At det er patienter med skizofreni, der i særlig grad genindlægges, indikerer, at det særligt er for denne gruppe, at kvaliteten af behandlingen og/eller kvaliteten af udskrivningsforløbene kan styrkes.

Rapporter fra kommuner og regioner vedr. at begrænse antallet af genindlæggelser

Et andet argument for, at genindlæggelsesfrekvensen peger på en manglende kvalitet i behandlingen, er kommuner og regioners syn på genindlæggelserne.

Minimum to psykiatriske centre og to kommuner har iværksat projekter, der udelukkende sigter efter at begrænse antallet af genindlæggelser i psykiatrien¹³. Derudover udtalte daværende formand for psykiatriudvalget i Danske Regioner Charlotte Fischer (R) i 2016:

”Vi kan ikke være tilfredse, før den udvikling er knækket. Antallet af genindlæggelser er et af de få kvalitetsparametre, vi har, så det er vi nødt til at tillægge rigtig stor betydning”, siger Charlotte Fischer (R), der mener, at der fra centralt politisk hold er for lidt fokus på kvaliteten af behandlingen i psykiatrien¹⁴.

Genindlæggelser ses i disse fora således ikke som en naturlig eller uundgåelig del af behandlingen, men en uønsket faktor, der skal begrænses.

¹² <http://sundhedsdatastyrelsen.dk/da/tal-og-analyser/analyser-og-rapporter/sundhedsvaesenet/genindlaeggelser-psykiatri> 2017

¹³ 2012: Gribskov Kommune og Psykiatrisk Center Nordsjælland: ”Forebyggelse af genindlæggelser for borgere med psykiske lidelser”. 2015: Gladsaxe Kommune og Psykiatrisk Center Ballerup: ”Forebyggelse af genindlæggelser – en fælles indsats”.

¹⁴ <https://www.information.dk/indland/2016/11/flere-boern-unge-genindlagt-psykiatrien>

Bilag¹⁵

Oversigt over udgifter til psykiatri

Tilrettede driftsudgifter, sygehuspsykiatrien i 1000 kr.	2015	2017	Ændring
Børne- og ungdomspsykiatrien	1.351.510	1.363.139	+11.629
Voksenpsykiatrien	7.355.383	7.345.360	-10.023
Psykologhjælp	244.361	231.823	-12.538
Privatpraktiserende psykiater	235.476	256.561	+21.085

Kilde: Danske Regioner: Benchmarking af psykiatrien 2017 bilag 12-14.

Regionalt tilskud til privatkøb af receptmedicin i 1000 kr.	2015	2017	Ændring
Antipsykotiske midler ¹⁶	251.568	163.011	-88.557
Antidepressive midler ¹⁷	139.955	93.531	-46.424
ADHD-behandling ¹⁸	288.804	289.180	+376
Angstdæmpende ¹⁹	7.155	7.813	+658
Sovemidler og beroligende midler ²⁰	4.408	5.409	+1.001

Kilde: medstat.dk

¹⁵ Alle udgifter er opgjort i 2017 priser

¹⁶ ATC-koder: N05A (alle undergrupper medtaget)

¹⁷ ATC-koder N06AA, N06AB, N06AF, N06AG, N06AX03, N06AX06, N06AX11, N06AX16, N06AX18, N06AX21, N06AX22, N06AX26

¹⁸ ATC-koder: N06BA04, N06BA09, N06BA12

¹⁹ ATC-koder: N05B (alle undergrupper medtaget)

²⁰ ATC-koder: N05CD, N05CF, N05CM

Børne- og ungdomspsykiatrien: Antal patienter, udgift pr patient og indlæggelsesdage

Udviklingen i tilrettede driftsudgifter i børne- og ungdomspsykiatrien 2017	Antal unikke patienter	Udgift pr patient
2013	25.817	50.427
2014	28.773	46.451
2015	30.383	44.482
2016	30.177	45.044
2017	31.849	42.800

Kilde: Danske regioner: Benchmarking af psykiatrien 2017 bilag 12.

Gennemsnitligt antal indlæggelsesdage i børne- og ungdomspsykiatrien	
2015	26
2017	26

Kilde: Danske regioner: Benchmarking af psykiatrien 2017 bilag 8

Voksenpsykiatrien: Antal patienter, udgift pr patient og indlæggelsesdage²¹

Udviklingen i tilrettede driftsudgifter i voksenpsykiatrien 2017	Antal unikke patienter	Udgift pr patient
2013	105.033	67.252
2014	114.385	62.655
2015	118.697	61.968
2016	119.026	63.121
2017	120.233	61.093

Kilde: Danske regioner: Benchmarking af psykiatrien 2017 bilag 13

Gennemsnitligt antal indlæggelsesdage i voksenpsykiatrien	
2015	17
2017	16,5

Kilde: Danske regioner: Benchmarking af psykiatrien 2017 bilag 9

²¹ Retspsykiatriske patienter ikke medregnet

Normerede pladser i psykiatrien

Normerede sengepladser	Voksenpsykiatrien	Børne- og ungdomspsykiatrien
2013	2718	225
2014	2764	225
2015	2739	221
2016	2685	220
2017	2672	221

Kilde: Danske regioner: Benchmarking af psykiatrien 2017 bilag 1

Tvang i psykiatrien 2014-2018

Antal tvangsindlæggelser	Voksenpsykiatrien	Børne- og ungdomspsykiatrien
2014	3.059	134
2015	3.023	116
2016	3.118	159
2017	3.172	162
2018	3.220	148

Kilde: Sundhedsstyrelsen: Monitorering af tvang i psykiatrien tabel 20, 22

Antal berørt af en eller flere tvangsforanstaltninger	Voksenpsykiatrien	Børne- og ungdomspsykiatrien
2014	5.797	294
2015	5.638	300
2016	5.638	351
2017	5.829	338
2018	5.970	316

Kilde: Sundhedsstyrelsen: Monitorering af tvang i psykiatrien tabel 17, 18

Alle tilfælde af fastholdelse i psykiatrien	
2014	1.047
2015	1.092
2016	1.091
2017	1.161
2018	1.121

Kilde: Sundhedsstyrelsen: Monitorering af tvang i psykiatrien tabel 7

Alle tilfælde af bæltefiksering i psykiatrien	
2014	1.907
2015	1.595
2016	1.654
2017	1.435
2018	1.374

Kilde: Sundhedsstyrelsen: Monitorering af tvang i psykiatrien tabel 10

Alle tilfælde hvor der bruges remme i psykiatrien	
2014	1.270
2015	1.117
2016	1.217
2017	1.085
2018	1.081

Kilde: Sundhedsstyrelsen: Monitorering af tvang i psykiatrien tabel 15

Alle tilfælde af tvangsmedicinering i psykiatrien	
2014	758
2015	741
2016	760
2017	838
2018	902

Kilde: Sundhedsstyrelsen: Monitorering af tvang i psykiatrien tabel 19

Indikatorer på udviklingen af tvang i psykiatrien

Andel af voksne berørt af en eller flere tvangsforanstaltninger i forhold til antal indlagte	
2014	22,6%
2015	22,3%
2016	22,9%
2017	23,4%
2018	23,4%

Kilde: Sundhedsstyrelsen: Monitorering af tvang i psykiatrien tabel 17

Andel af tvangsindlæggelser i forhold til antal indlagte i voksenpsykiatrien	
2014	11,9%
2015	12,0%
2016	12,7%
2017	12,7%
2018	12,6%

Kilde: Sundhedsstyrelsen: Monitorering af tvang i psykiatrien tabel 20

Andel af personer der fastholdes i forhold til antal indlagte	
2014	3,8%
2015	4,1%
2016	4,2%
2017	4,4%
2018	4,1%

Kilde: Sundhedsstyrelsen: Monitorering af tvang i psykiatrien tabel 8

Andel af brug af bæltefiksering i forhold til antal indlagte	
2014	7,0%
2015	5,9%
2016	6,3%
2017	5,4%

Kilde: Danske regioner: Benchmarking af psykiatrien 2017. Bilag 19.

Andel af brug af remme i forhold til antal indlagte i voksenpsykiatrien	
2014	4,7%
2015	4,2%
2016	4,6%
2017	4,1%
2018	4,0%

Kilde: Sundhedsstyrelsen: Monitorering af tvang i psykiatrien tabel 15

Andel af tvangsmedicinering i forhold til antal indlagte i voksenpsykiatrien	
2014	2,8%
2015	2,8%
2016	2,9%
2017	3,2%
2018	3,3%

Kilde: Sundhedsstyrelsen: Monitorering af tvang i psykiatrien tabel 19